

УДК 339.13 : 664.66

РИНОК ХЛІБА ТА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Воробйов А.А.

Донецький національний університет

На основе исследования особенностей функционирования рынка хлеба и хлебобулочных изделий выявлены проблемы и тенденции развития рынка, а также определены перспективы дальнейших научных разработок в данном направлении.

Ключевые слова: рынок хлеба и хлебобулочных изделий, производство, продажа, проблемы и тенденции развития рынка.

On the basis of research of features of functioning of market of bread and bakegoodss problems and progress of market trends are educed, and also the prospects of further scientific developments are certain in this direction.

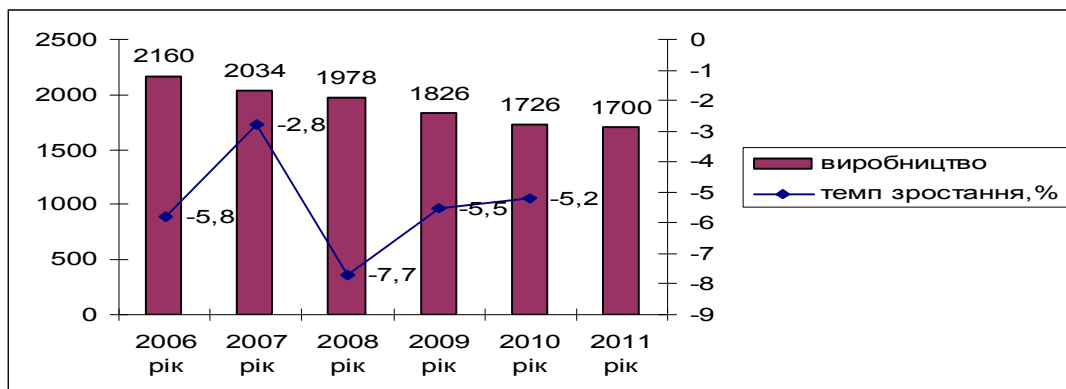
Key words: the market of bread and bakery products, production, sales, issues and trends in the market.

Постановка проблеми. Ринок хліба та хлібобулочних виробів є одним з найважливіших секторів економіки, який має великий потенціал та забезпечує населення життєво необхідною продукцією, що у свою чергу гарантує державі соціальну стабільність. При цьому в останні роки на ринку спостерігається різке скорочення собівартості продукції та обсягів виробництва. Частково негативні тенденції на ринку хліба та хлібобулочних виробів зумовлені складною фінансовою ситуацією на світовому та вітчизняному ринку, та, як наслідок, скороченням попиту населення. Але головною причиною є відсутність комплексного дослідження розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів. У зв'язку з цим для встановлення причин скорочення обсягів виробництва та споживчого попиту постає необхідність дослідження особливостей функціонування та тенденцій розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження економічного розвитку ринку розглянуті у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Л.В. Балабанова, А.А. Мазаракі, А.А. Садеков, О.О. Шубін, М.Г. Чумаченко, М. Дж. Бейкер, Дж. О'Шонесси, Н. Морган та ін. Але слід відмітити, що у зв'язку з появою негативних ринкових тенденцій, ринок хліба та хлібобулочних виробів потребує додаткових, більш глибоких досліджень проблем виробництва та споживання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів, а також встановлення напрямків їх ліквідації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з даними Держкомстату, виробництво хліба і хлібобулочних виробів останніми роками постійно скорочується. Реальне споживання хліба в Україні знижується, але не такими високими темпами, як за даними Держкомстату. Реальне скорочення ринку хліба пов'язане зі зниженням чисельності населення країни, а також із зростанням споживання продуктів – заміників хліба. При цьому не враховуються обсяги виробництва хліба невеликими підприємствами, і тому дані офіційної статистики дещо помилкові. Окрім цього, частина ринку перебуває в тіні. У зв'язку з цим можна з упевненістю стверджувати, що Державний комітет статистики не враховує 30-40% вироблюваного в Україні хліба. Тим не менше, згідно з даними Держкомстату, в 2007 році ринок скоротився на 5,8%, в 2008 році - на 2,8%, в 2009 – на 7,7%, в 2010 – на 5,5%, а в 2011 – ще на 2,2% (рис. 1).

(згідно з даними Держкомстату)

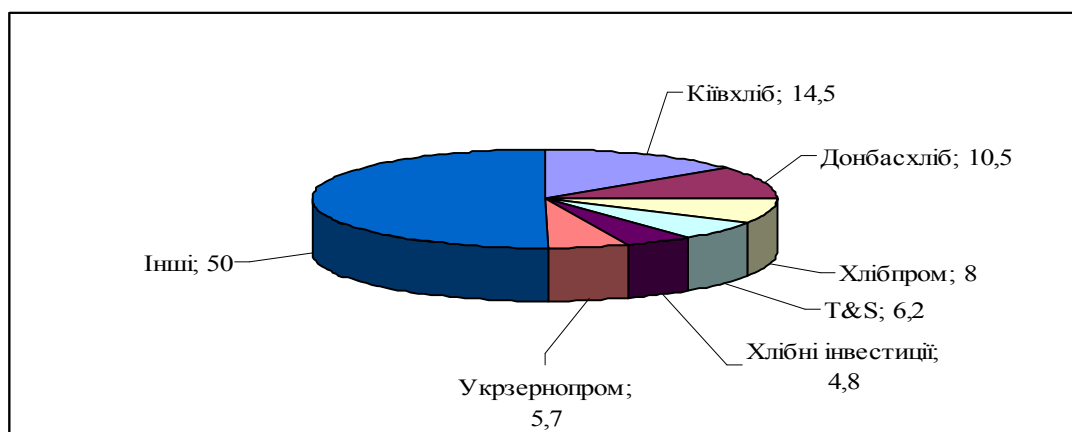
Рис.1. Виробництво хліба і хлібобулочних виробів в 2006-2011 рр., тис.тонн (за даними Держкомстату України)

За чотири місяці 2012 року на зерновому ринку падіння склало 3,3%, що свідчить про тривалий спад виробництва на ринку хліба і хлібобулочних виробів. Слід зазначити, що зниження обсягів виробництва найпопулярнішого в країні харчового продукту не є наслідком скорочення попиту з боку населення. Причина зниження обсягів виробництва в скороченні пропозиції якісного борошна. Це пояснюється тим, що, незважаючи на рекордний урожай в Україні зерна в 2010 і 2011 роках, 57 млн. тонн зерна країни перебуває у бункерній вазі. З цього об'єму 22 млн. тонн припадає на урожай пшениці, що майже на 5,5 млн. тонн більше, ніж в минулому сезоні. Проте, у 2011 році були підвищені відпускні ціни на пшеничне борошно в середньому на 30%, а на житне – на 40% [3]. При цьому винятком не стали навіть інтервенційні державні постачання.

Незважаючи на труднощі на ринку зерна і борошна, борошно активно експортується державою. Так, за чотири місяці сезону 2011-2012 рр. з України вивезені 42,9 тис. тонн борошна, що в 3,6 разу більше, ніж в аналогічний період 2010-2011 рр.. Вітчизняне борошно експортується до Молдови, Індонезії і Тунісу [3]. Переорієнтувати частину борошна, яке експортується, на внутрішній ринок можливо, тільки запропонувавши адекватну ціну. Проте доки існує жорстке державне регулювання хлібного ринку це представляється неможливим.

Значні складнощі з постачаннями борошна для виробників хліба і хлібобулочних виробів збільшують шанси появи на вітчизняному ринку імпортової продукції. Попри те, що Україна має достатній потенціал з виробництва хліба і хлібобулочної продукції, в минулому році іноземні постачальники збільшили свою виручку на вітчизняному ринку на 42% [2]. Основні об'єми були ввезені з Росії, Польщі і Німеччини. Спостерігається позитивна динаміка долі імпорту в загальному об'ємі продажу. При цьому в 2011 р. з України було експортовано хлібобулочних і борошняних кондитерських виробів на суму \$216,1 млн.. Найбільші об'єми були вивезені в Росію, Казахстан і Молдову. Виручка експортерів виросла в 2011 році майже на \$50 млн. [3]. Враховуючи загальне зниження виробництва, можна припустити, що тренд на підвищення експортних показників підтримується виключно за рахунок зростання цін на продукцію. Співвідношення експорту та імпорту свідчить про те, що вітчизняні підприємства-виробники не мають свободи у виборі цін, що примушує їх продавати продукцію за рубіж, а іноземні виробники, поставляючи на український ринок свою продукцію, позбавляють прибутків вітчизняні фірми.

Окрім економічної складової на ринку хліба існує проблема контролю над якістю нелегальної продукції. Так, жодна міні-пекарня не має повноцінної обладнаної лабораторії, що здійснює контроль на всіх етапах випуску хліба – від сировини до готової продукції. Жорстке регулювання ринку хліба України державою стало причиною незацікавленості іноземних інвесторів в розвитку цього ринку: сьогодні в Україні практично немає хлібо заводів, де б використовувалися іноземні інвестиції. Щоб здешевити товар, багато міні-пекарень активно використовують хімічні добавки (розпушувачі, барвники і так далі), які дають можливість з дешевої низькоякісної сировини отримувати зовні привабливий, але небезпечний для здоров'я продукт.

(згідно з даними Держкомстату)

Рис.2. Питова вага основних виробників хліба і хлібобулочних виробів в Україні %

Згідно з офіційною статистикою, в Україні зареєстровані 1747 підприємств з виробництва хлібобулочних виробів [2]. Останні десять років на хлібному ринку простежуються дві тенденції. По-перше, йде концентрація виробництва і створення великих об'єднань (холдингів), що мають підприємства в декількох регіонах. По-друге, з'явилася безліч дрібних виробників, що спеціалізуються на випуску окремих видів хлібобулочних виробів. Число таких підприємств досягає декількох тисяч, а питова вага в тоннажі, за різними оцінками, – від 30 до 60%. У зв'язку з цим близько 80% хлібобулочних виробів в Україні виробляється великими промисловими виробниками. Інші 20% продукції виробляється

міні-пекарнями, пекарнями при супермаркетах і іншими дрібними виробниками. Слід зазначити, що сьогодні рівень неврахованого виробництва оцінюється в 60-65% усього ринку хліба, що призводить до зниження рівня якості і безпеки масового продукту.

Незважаючи на велику кількість виробників хліба та хлібобулочних виробів, основним офіційним виробником в Україні є компанія «Київхліб», яка контролює 14,5% ринку. Також значна частка ринку у компанії "Донбасхліб", підприємства якої сконцентровані в Донецькій області. Доля цієї компанії – 10,5% ринку. Третє місце на ринку займає компанія "Хлібпром", яка працює в західних регіонах країни. Доля цієї компанії складає 8% ринку. Також значні долі у таких виробників, як "Т&S", "Укрзернопром" і "Хлібні інвестиції". Ці компанії контролюють 6,2%, 5,7% і 4,8% відповідно (рис.2). Ці підприємства контролюють ринок, але, зважаючи на жорстке регулювання ринку з боку держави, підприємства-лідери не можуть протистояти збільшенню обсягів імпортової продукції.

Серед методів продаж, які використовують українські виробники хліба, слід виділити активні продажі, які характеризуються роботою торгових представників, мерчандайзерів, а також проведенням інших рекламних заходів, що дозволяє збільшити лояльність до виробника як кінцевих споживачів, так і посередників. Метод пасивних продаж характеризується тим, що посередники-партнери беруть на себе функції реклами і просування вироблюваної продукції на ринку [1]. При цьому в загальній структурі ринку хліба і хлібобулочних виробів можна виділити декілька основних груп: хліб з пшеничного борошна, хліб з житнього борошна, хліб з суміші житнього і пшеничного борошна, булочні вироби і так далі (рис.3.). Всього ж в асортименті пекарів – понад 750 найменувань продукції, і з кожним днем асортимент продукції розширюється. Так, порівняно недавно в Україні почали робити преміум-продукцію – хліб з горіхами, родзинками, кунжутом, і іншими інгредієнтами.

У зв'язку з високим попитом і регулярним споживанням хліба населенням в цілому попит на хліб в Україні відносно нееластичний як за ціною, так і за доходами громадян. При зростанні цін або зростанні доходів громадян попит на хліб істотно не зміниться. Лише при різкому зростанні ціни у декілька разів можливе деяке зниження загального рівня споживання хліба, а також зростання питомої ваги хліба, виробленого в домашніх умовах.

Особливості розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів свідчать, що у зв'язку із скороченням населення країни, скорочується споживання хліба в натуральному вираженні. Ця тенденція характерна для України в цілому [4, 5]. При цьому в грошовому вираженні обсяг виробництва останніми роками постійно зростає. Це було пов'язано як із зростанням витрат на виробництво хліба, так і із зростанням споживання хліба, який не належить до соціальних сортів, і на виробництво якого немає державних обмежень за рівнем рентабельності.

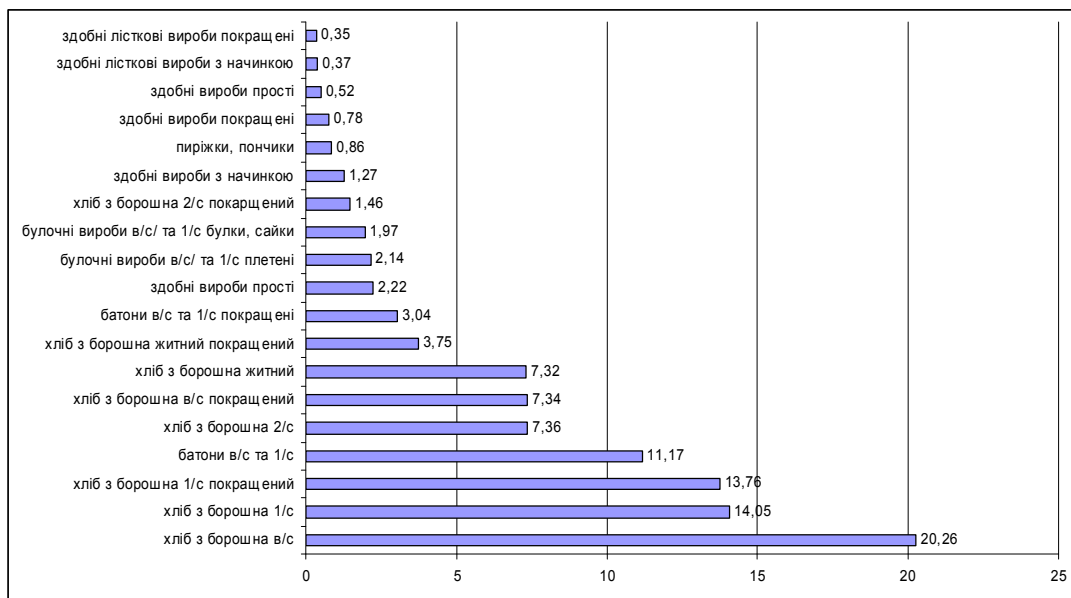

Рис.3. Переважні асортиментні позиції хліба і хлібобулочних виробів в Україні в 2011 році (%)

Найближчими роками варто чекати збереження тенденції скорочення виробництва в натуральних величинах і зростання в грошових. При цьому частка споживання поліпшеного хліба, який не належить до соціальних сортів, поступово буде зростати, а на темп зростання в першу чергу впливатиме темп зростання доходів громадян.

За останні декілька років можна констатувати тенденцію до диверсифікації ринку і переорієнтації попиту українських споживачів на різноманітніші хлібобулочні вироби. До кризи багато українських

споживачів із зростанням доходів були готові знизити споживання дешевої продукції (робиться з борошна першого або другого сорту) і платити за хліб удвічі більше, але купувати якісну продукцію з вищих сортів борошна з додаванням родзинок, кураги, інших сухофруктів або спецій. При цьому багато великих хлібобулочних комбінатів, бачачи зростаючий попит, почали випускати дорогі сорти хліба вслід за дрібними виробниками. Проте криза негативно вплинула на зміну споживчих переваг.

Висновки. На основі дослідження ринку хліба та хлібобулочних виробів встановлено, що основними проблемами ринку є зниження виробництва внаслідок кризових явищ; нестабільні поставки борошна вітчизняним виробникам; збільшення на ринку імпортової продукції, що приводить до зростання рівня конкуренції та позбавляє прибутку вітчизняних виробників; поява великої кількості неврахованого виробництва; жорстке регулювання ринку з боку держави. Також спостерігаються тенденції до: концентрації виробництва і створення великих об'єднань, появи дрібних підприємств, що спеціалізуються на випуску окремих видів хлібобулочних виробів та розширення асортименту продукції основними виробниками з метою розширення ринкової долі. Отже ситуація, що склалася на ринку хліба, свідчить про те, що ринок давно вже вимагає змін та особливої уваги з боку держави. Успішне функціонування вітчизняних виробників можливо тільки за умови перегляду законодавчих актів, які регламентують розвиток цієї галузі. При цьому перспективними напрямками наукових досліджень є розробка стратегічних напрямів модернізації економічного механізму функціонування ринку хліба та хлібобулочних виробів.

Література

1. Балабанова Л.В. Маркетинг: учеб. пособие. / Л.В. Балабанова. – Донецк: ДонНУЕТ, 2009. – 260 с.
2. Загальна характеристика ринку хліба та хлібопродуктів України [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: <http://www.credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12894/>
3. Обзор рынка хлебобулочных изделий [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: www.marketing.vc
4. Потенціал регіону: вектори формування та використання: монографія / О.О Шубін [та ін.]. – Донецьк: СПД Купріянов В.С. – 2011 – 658 с.
5. Садеков А.А. Управление предприятием в условиях кризиса: монография / А.А. Садеков, В.В. Цурик. – Донецк: [ДонНУЕТ]. – 2006. – 178 с.